مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

پژوهش و تهیه: ف، هیرمند ۲۰۲۵/۰۷/۱۲

افغانستان و انرژی هسته یی

قسمت اول

مسئلۀ انرژی هسته ئی و وطن ما افغانستان یکی از مسائلی است که شاید به آن کمتر توجه شده باشد و لذا به قدر کافی به آن پرداخته نه شده است، اخیراً مقالۀ علمی و پژوهشی جناب داکتر حنان روستائی را در وبسایت افغان جرمن آنلاین مطالعه کردم، که بار نخست در سال 2019 به نشر رسیده بود و به طور عمده – بر بنیاد علوم طبیعی به جوانب تخنیکی و انرژی هسته ئی پرداخته و شرح مبسوطی را در موضوع تهیه دیده و مقالۀ پژوهشی ارزشمندی را در موضوع نگاشته اند. البته در مقالۀ وزین داکتر روستایی به مسائل حقوقی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و نیز عواقب وخیم آن در زندگی حیات انسانی و طبیعی به صورت حاشیوی توجه معطوف گردیده است.

در مقالۀ حاضر سعی خواهد گردید تا پیامد های وجود و کاربرد انرژی هسته ئی در گوشه و کنار کشور های همسایۀ ما و عواقب ناشی از آن که متوجه ما خواهد بود را در حد امکان از نظربگذرانیم.

همان طور که جناب روستائی هم متذکر گردیده اند، کشور ما افغانستان در منطقه ای قرار دارد که ناظر به وجود انرژی هسته یی وضعیت کاملاً منحصر به فرد و استثنایی بر آن تحمیل شده است، از شمال، جنوب وشرق و اخیراً از غرب همسایه های ما، مجهز به انرژی هسته یی نظامی شده که به اثر آن افغانستان محصور به قدرت های اتومی منطقه گردیده است.

ملاحظۀ کاملاً سرسری وضعیت کشور ما ناظر بر آسیب پذیری استثنایی آن از فعالیت های مجاز و نامجاز هسته یی توسط همسایگان بعضاً زورگو و سلطه جو، بعضاً غیر مسئول، بعضاً دد، بعضاً انتقامجو و بعضاً در رقابت و دشمنی با رقبای منطقوی و فرا منطقوی آن، ساحۀ ارضی ما را مورد آسیب پذیری حداقل، توسل به تسلیحات تاکتیکی قرارخواهند داد....

در شرق دشمنی میان هند و پاکستان محرک آن گردید تا هردو خویش را به سلاح های هسته یی (اتومی) مجهز گردانند، به همین جهت دو سه بار هم که میان این دو کشور برخورد های نظامی و جنگ رخ داده است، جهان با نگرانی به این دو نگریسته اند که نه کند با عصبیت و خشونت دست به سلاح هسته یی ببرند. هند نخستین آزمایش زروی خود را در سال 1974 اجرا نمود و پاکستان اولین آزمایش اتومی خود را در سال 1998 به عمل آورد. در این سوی پاکستان کشور ما افغانستان قرار دارد که حصه ای از پاکستان با دست انگریز ها بر قسمتی از ساحۀ ارضی تأریخی وطن ما به جبر بنا یافته است .

پاکستان کشوری است که از وجود تسلیحات هسته یی نظامی نزدش، تمام جهان نگرانی دارند، این تشویش به این علل متکی است که؛ نیت و سبب وجودی پاکستان منشأی ایدیولوژیک و تخالف با هند تشخیص شده است که سبب مطلقیت و نامدارایی بلندی را باعث می شود. از جهتی پاکستان زادگاه و محل ایجاد، تربیت و سرچشمۀ فعالیت های افراطی چندین گروه تروریستی بوده و شناخته می شود که مقامات بلند آن قطعه، بر این حقیقت صریحاً اعتراف نموده اند در چنین وضعی

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

احتمال آن موجود خواهد بود که هر آن ممکن است این گروه های افراطی دست به سرقت و در نتیجه استعمال سلاح های هسته یی ببرند. هیچ کشوری در جهان به دلیل حساس بودن این وضعیت از نگرانی اش نام نمی برد، باری یکی از روسأی ایالات متحدۀ امریکا از وجود نیروی اتومی نظامی در پاکستان ابراز نگرانی نموده بود.

و طوری که همه میدانیم این کشور نامنهاد در شرق و جنوب ما با خط تحمیلی فرضی تقریباً "باز" به طول بیشتر از 2000 کیلو متر در کنارما قرار داده شده است.

چین به حیث دومین قدرت اقتصادی و سیاسی جهان به طور"اصولی...!!" دارای نیروی هسته یی نظامی است که پیمان منع گسترش تسلیحات هسته یی را نیز امضاء نمود است و در نقطۀ نهائی شمال شرق کشور ما در محل واخان با ما هم سرحد است که آن سوی سرحد ما در چین ایالت مسلمان نشین "سینک یانگ" موقعیت دارد.

غرب کشور ما هم سرحد با ساحۀ ارضی جمهوری اسلامی ایران است که بنابر سیاست و مشی دولت مزبور عطش توسعۀ اندیشه های جمهوری اسلامی در منطقه و فرا منطقه قصد و غرض آن می باشد و شاید همین غرض و مقصد، آن دولت را به تقلا واداشته تا خود را مجهز به نیروی هسته یی نظامی گرداند، اختلافات و دشمنی جمهوری اسلامی و اسرائیل صهیونیست و توسعه جویی و تقلا برای دسترسی به تسلیحات هسته یی نظامی سبب آن گردید که اسرائیل و متحد نیرومند جهانی اش به طور آنی تأسیسات نظامی هسته یی جمهوری اسلامی را بمبارد کنند که حتی آوازه و افواه نشر و نشئت تشعشعات رادیو اکتیفی تأسیسات بمبارد شده، در رسانه ها انتشار یافت.

در شمال کشور ما جمهوریت های آسیای مرکزی قرار دارند که زمانی جز ساحۀ ارضی اتحاد شوروی سابق محسوب می شدند، اما حالا هر کدام کشور مستقل انگاشته می شوند ولی بدون تردید ساحۀ رسمی نفوذ جمهوری فدراتیف روسیه و ساحۀ مهم و حیاتی امنیتی آن محسوب می گردد. به خاطر ما باشد که پنج یا شش سال قبل خبری شنیده شد که مقدار تقریباً دو کیلوگرام یورانیوم به سرقت رفته و از نزد افرادی که انگار افراطی معلوم میشدند به دست آمد واین یورانیوم از کشور روسیه (شوروی سابق و اقمار آن) گویا به سرقت رفته بوده است... همچنان ولادیمیر پوتین رئیس جمهور روسیه و مدودف مشاور امنیتی موصوف هر روز رقبای خویش و جهان را به استعمال بمب اتومی تهدید میکنند.

به غیر از روسیۀ فدراتیف و جمهوریت چین، سایر ممالک – مخصوصاً پاکستان و هند - مجهز با قدرت هسته یی نظامی هم سرحد با ما، از لحاظ کنوانسیون های بین المللی ناظر به امور مربوط به انرژی هسته یی نظامی، موقعیت "اصولی" مکدری دارند و"پیمان منع گسترش تسلیحات اتومی" را امضاء نکرده اند یعنی به صورت وا ضح، مشخص و مطمئن تعهدات جدی رعایت ایمنی و رعایت تدبیر و حس مسئولیت جمعی نسبت به جهان را ذمه دار نه خواهند بود. جمهوری اسلامی ایران با آنکه پیمان 1967 منع گسترش سلاح های اتومی را امضاء نموده اما، نیت کشور مذکور مانع از آن نمی شود که با پابندی به متن اساسنامۀ 1956 آژانس بین المللی انرژی اتومی، از تقلا برای بدست آوردن انرژی اتومی نظامی امتناع کند، حتی بعضی از مقامات بلند جمهوری اسلامی چنان از "زورآوری" حرف میزنند که گویی دارای بمب اتومی باشند ...

و اینک ما (افغانستان) در میان این کشور ها قرار گرفته ایم. ... بالای این انبار کوت مواد انفجاری هسته یی استاده ایم، ما ی که بر علاوۀ حالت ناجور ناشی ازعقب ماندگی قرون و نفوذ آشکار و پنهان استعمار های گوناگون دیروزی و به روز شده، به سر برده ایم، گاهی "بوفراستت یا منطقۀ حایل" میان دو قدرت استعماری - همچو خندق دور قلعۀ غارتگران – بوده ایم یا هم "جانبدار لت خور" که فقط در هر حالتش غارت شدیم و بالخصوص طی این تقریباً نیم قرن اخیر هم جنگ های متنوع را تجربه کردیم و هم لابراتوار انواع تاکتیک ها و سلاح ها و نیرنگ های استعماری به کار گرفته شدیم و تا

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

توانستیم همدیگر را بستیم و کشتیم و هیچ دلسوزی هم به این نه اندیشید که در کنار ما رقبا روز تا روز بازوان شان را قویتر و کلفتتر می گردانند و ما در جای می مانیم یا مانده ایم که اصطلاح "واماندگی" برای آن کمی میکند.

این موقعیت برای کشور ما می تواند خطرات و ریسک های متعدد منجمله تشعشعات هسته ئی – رادیو اکتیف - را در حالات آتی متوجه ما بسازد:

- در حالت جنگ میان یکی از همسایه های دارای انرژی زروی با یک کشور دیگر، حالتی که میان ایران و اسرائیل به وقوع پیوست.
- در حالت یک برخورد نظامی هسته یی
- در حالت اشتباهات انسانی ناشی از عدم رعایت طرزالعمل کاری پرسونل مربوط
- در حالت عدم رعایت روش امنی معیاری
- در صورت دستبرد و هجوم تروریست ها به مراکز اتومی
- در صورت رقابت های گروه های سیاسی و کاربرد ابزار های هسته یی در این رقابت ها
- ریسک آزمایشات زروی در کنار سرحدات قریب به مناطق مربوط به ما
- ریسک پرتاب زباله ها یا فضله های انرژی هسته یی در اراضی مربوط به ما
- صدور محصولاتی که می توانند، حایز اسیب های رادیو اکتیفی باشند
- ریسک عروج امواج رادیو اکتیفی ناشی از کاربرد های غیر معیاری و یا ناشی از اشتباهات انسانی
- دستبرد وسرقت مواد خام "یورانیم" که به احتمال زیاد قبلاً در کشور ما رُخ داده است
- و...

شاید این فهرست کمی غلوآمیز به نظر بخورد، اما مگر ما نمی توانیم در موقعیتی که قرار داریم وقوع و حادث شدن این خطرات و ریسک ها را کاملاً منتفی بدانیم

به اضافهٔ ریسک های که متوجه حیات طبیعی و موجودات زندهٔ کشور ما خواهد بود، خطرات و آسیب های سیاسی و جیوپولیتیکی نیز شاید کشور ما را مورد نگرانی قرار بدهد؛ همسایه ای که به ما در چند دهه بدی های غیر قابل جبران نموده و بخشی از ساحهٔ ارضی آن مورد دعوی ما هست و این همسایه به علت سیاست های ارجحیت منافع آزمندانهٔ ایالت و یا یک تبار، امروز با تمایلات متعدد مرکز گریزی و تجزیه دست به گریبان است. آن همسایه ای دیگری که چشم طمع به آب های شیرین ما دارد و مغایر هر اصل و قاعده ای خویش را "مستحق...!!" آب های ما میداند. همسایهٔ پهناور شمالی ما که حتی از اشغال و لشکری کشی بر سرزمین مقدس ما دریغ نه ورزیده و امروز کشور ما را همچو مناطق تحت نفوذش، جز مناطق حساس امنیتی خود تلقی میکند .

این حقایق تلخ است که باید تا جای که می توان و تا جای که امکانات موجود است وضعیت موجود خود ما را ارزیابی به عمل آوریم و راه و چاره ای ، ولو ابتدائی وآغاز یک تلاش به موجودیت و منافع ملی خویش کارو پژوهش کنیم مگر گر زدست برآید وطن را نیرومند، پیشرفته، متکی به خود و سالم به اولاد های ما بسپاریم ...

افغانستان از جمله 23 کشور نخست بود که با تاسیس آژانس بین المللی انرژی اتمی International Atomic Energy Agency (IAEA)در سال 1957 میلادی، مصادف با 1335 هجری شمسی عضو آن گردید. از جمله اهداف مهم این سازمان رشد و توسعه تخنیک های صلح آمیز هسته یی و عدم استفاده آن در عرصه های نظامی و همچنین اتخاذ تدابیر لازم جهت ارتقاء تحقیقات توسعه و تطبیق عملی انرژی اتمی برای مقاصد صلح آمیز می باشد. در حال حاضر این سازمان بیش از 151 عضو دارد.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

برای اولین بار در زمان سلطنت محمد ظاهر شاه شعبه ای در پوهنتون کابل تحت نام انرژی اتمی افغانستان تاسیس شد که سرپرستی آنرا مرحوم پوهاند داکتر عبدالغفار کاکر رئیس پوهنځی علوم طبیعی (فاکولتهٔ ساینس) کابل به عهده داشت. بعد از آن تا تاسیس اداره مستقل انرژی اتمی، روسای پوهنځی ساینس به عنوان مسئولین فعالیت های انرژی اتمی افغانستان ایفای وظیفه می کردند .

در زمان جمهوری شهید محمد داود برای نخستین بار در پوهنتون کابل لابراتوار تطبیقات هسته یی و همچنین در شفاخانه کابل تعمیری برای مرکز تداوی مرض سرطان توسط اشعات هسته یی ساخته شد. دوکتوران معالج در این بخش مرحوم داکتر ملک اصغر و داکتر عبدالصمد سلیم بودند، و محترم عبدالمالک مالک نیز به حیث کارشناس فنی (Technician) فعالیت می نمود

بعد از تهاجم روسها در سال ۱۳۵۸، افغانستان در عرصه انرژی هسته یی فعالیت چشمگیری نداشت و ارتباط افغانستان با آژانس بین المللی اتمی به طور کامل قطع شد و در دوران جنگ های داخلی هم اکثر وسایل لابراتوار مراکز مرتبط به یغما برده شد.

دردوران پس ازمرحلهٔ نخست طالبان هیئتی ازآژانس بین المللی اتمی به سرپرستی داکتر سلیما به کابل سفر نمود وامور این انرژی به ادارهٔ محیط زیست و سپس به کمیتهٔ انرژی اتومی افغانستانمحول گردید. بر اساس قانون مصوب سال ۱۳۸۷و فرمان رییس جمهور وقت در حمل سال ۱۳۸۹ کمیسیون انرژی اتمی افغانستان ایجاد گردید. قانون انرژی هسته یی افغانستان در اواخر سال 1395 به تصویب پارلمان افغانستان رسید. سازمان نامبرده علاوه بر فعالیت های هسته یی، امور مربوط به منع سلاح های کیمیاوی و بیولوژی را نیز به عهده داشت .

به طور مختصر می توان گفت که توجه و فعالیت معطوف به انرژی هسته یی در افغانستان تا ختم دورهٔ جمهوریت خیلی ها محدود و محتاطانه و قسماً محافظه کارانه بوده است و سازمان و یا ادارهٔ مربوط سعی به عمل نیاورده بود تا موقعیت کشور را در میان قدرت های هسته یی منطقه ارزیابی و یا لااقل مراجع مهم نظیر وزارت خارجه و وزارت دفاع را به موضوع معطوف نماید.

افغانستان در آژانس بین المللی انرژی هسته یی عضویت دارد واز انرژی هسته یی در بخش های رزاعت، صنعت، معادن، صحت و بعضی از بخش های دیگر استفادهٔ صلح آمیز صورت میگیرد، امارت اسلامی افغانستان

"کمیسیون عالی انرژی هسته یی" را - که در زمان جمهوریت حامد کرزی تشکیل شده بود - فعال نگه داشته و مهندس نجیب الله را به حیث رئیس آن گماشته است.

افغانستان چه امکانات و فرصت ها و حقوقی خواهد داشت تا به بهبود و اطمینان این موقعیتش به پردازد...؟ سعی خواهد شد تا در بخش دیگر این پژوهش پاسخ های نسبی برای این پرسش ارائه گردد.

ادامه دارد...

آر شیف:مطالب نشر شدهٔ آقای ف، هیرمند

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ